

Sveto i profano u "Sličnoričnom natpisu groba Zvekanovoga" Antuna Ivanošića

Nagy, Antonella

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:379779>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek

Studij hrvatskoga jezika i književnosti i pedagogije

Antonella Nagy

Sveto i profano u *Sličnoričnom natpisu groba Zvekanovoga Antuna Ivanošića*

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Zlata Šundalić

Sumentor: dr. sc. Ivana Mikulić

Osijek, 2018.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost / Katedra za staru hrvatsku književnost

Studij hrvatskoga jezika i književnosti i pedagogije

Antonella Nagy

Sveto i profano u *Sličnoričnom natpisu groba Zvekanovoga Antuna Ivanošića*

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Zlata Šundalić

Sumentor: dr. sc. Ivana Mikulić

Osijek, 2018.

Sažetak

Unatoč tome što je Hrvatsku 18. stoljeća obilježilo teško društveno-političko i kulturno stanje, hrvatska se književnost u tom razdoblju pokazala kao jedinstven primjer snage, napora i želje za preporodom naroda. Hrvatski književnici teže sveukupnom napretku, općem obrazovanju te mijenjanju starih običaja. Što se tiče Slavonaca, oni su bili uvjereni kako je najbolji put preporoda u upozoravanju na mane i loše običaje svakodnevice, a to je slučaj i s Ivanošićevim spjevom *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga* koji je pun slavonskog humora i nestašluka. Taj je Ivanošićev spjev rugalica i duhovita priča o našičkome fratru koji nije mogao odoljeti sklonostima običnoga smrtnika i slastima svjetovnoga života. U tom smislu u *Sličnoričnome natpisu* osobito se ističe suprotstavljanje svetih i profanih elemenata slavonske svakodnevice koje doprinosi ostvarenju smijeha i komike, čime lik fra Zvekana unosi živost i radost u hrvatsku epsku književnost 18. stoljeća u kojoj uglavnom prevladavaju djela ozbiljnoga i patetičnog tona.

Ključne riječi: Antun Ivanošić, *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga*, 18. stoljeće, svakodnevica

Sadržaj

Sažetak	3
1. Uvod	5
2. Književnost 18. stoljeća u Hrvatskoj	6
3. Slavonija u 18.stoljeću.....	8
4. Biografija i književno stvaralaštvo Antuna Ivanošića	9
5. <i>Sličnorični natpis groba Zvekanovoga</i>	10
6. Svakodnevia fra Zvekana	11
6. 1. Sveto	11
a) Prava vjera i praznovjerje	11
b) Fratri u Slavoniji.....	13
c) Ispovijed	14
d) Blagoslov.....	15
6. 2. Profano.....	16
a) Seksualnost	16
b) Bolest.....	17
c) Odijevanje i moda.....	18
d) Hrana i piće	19
e) Slavonsko kolo	21
f) Psovke, pogrđne riječi i proklinjanja	22
7. Zaključak	23
8. Literatura i izvori	24

1. Uvod

U ovome radu istražuju se elementi svetoga i profanoga u svakodnevici fratra Zvekana u djelu *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga* Antuna Ivanošića. Cilj je rada utvrditi s kojim sastavnicama slavonske svakodnevice 18. stoljeća komunicira Ivanošićeva šaljivo-komična poema te kako se pritom ostvaruju komični efekti.

Obzirom na to da je književno djelo nastalo u razdoblju 18. stoljeća, važno je prije svega upoznati se sa značajkama hrvatske književnosti 18. stoljeća, usmjeravajući se prvenstveno na njezin prosvjetiteljsko-odgojni aspekt.

U sljedećem poglavlju – *Slavonija u 18. stoljeću* – ukratko je predstavljena društveno-politička zbilja slavonske književne regije nakon oslobođenja od Turaka.

Poglavlje *Biografija i književno stvaralaštvo Antuna Ivanošića* donosi pregled osnovnih podataka iz života Antuna Ivanošića te pregled njegova književnog stvaralaštva.

Središnji dio rada temelji se na analizi djela *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga*, tj. analizira se svakodnevica fra Zvekana kroz aspekt svetoga i profanoga. Elementi svetoga su: a) *Prava vjera i praznovjerje*; b) *Fratri u Slavoniji*; c) *Ispovijed* i d) *Blagoslov*. S druge strane, njima suprotstavljeni, elementi su profane svakodnevice: a) *Seksualnost*; b) *Bolest*; c) *Odijevanje i moda*; d) *Hrana i piće*; e) *Slavonsko kolo* i f) *Psovke, pogrдне riječi i proklinjanja*.

Na kraju se nalazi *Zaključak* s osnovnim zapažanjima o obilježjima i ulozi elemenata svakodnevice u Ivanošićevu spjevu.

2. Književnost 18. stoljeća u Hrvatskoj

Putove i oblike života i razvoja hrvatske književnosti u 18. stoljeću odredila su dva sklopa činilaca. Prvi od njih je konstelacija političkih prilika i okolnosti u kojima su se našli pojedini hrvatski krajevi, a drugo su ideološke i filozofske struje što su se stvarale u Europi. Unutar te dvije odrednice uočava se sve ono što se u hrvatskoj književnosti 18. stoljeća događalo. I u 18. stoljeću nastavile su se sve one nevolje Hrvata koje su do tada bile prisutne. Stanje je zapravo bilo još gore pa se tako stanje nije promijenilo ni oslobođanjem Slavonije od Turaka: „Narod je čamio u neznanju i siromaštvu, pa će književni život ne samo u novooslobođenoj Slavoniji nego i u cijeloj Hrvatskoj biti ograničen na tanak sloj učenih i pismenih“ (Bogišić 1974: 293-294). Takvih ljudi je nažalost bilo veoma malo. Srednje škole u Slavoniji bile su u rukama redovnika. Također se može primijetiti kako u književnosti 18. stoljeća nema „velikih pojedinaca“, odnosno književnika koji bi se isticali i koji bi svoje osobne preokupacije povezali s problemima čovjekova postojanja na zemlji i sve to prenijeli u snažna i umjetnička djela. Takvo stanje vlada upravo zbog toga što se narod stoljećima borio za goli opstanak i u takvim trenucima nije ni pomišljao na velika pitanja umjetničkog oblikovanja općeljudske egzistencije. Uz Slavoniju i ostali dijelovi Hrvatske bili su u teškom stanju pa tako i Banska Hrvatska i Dalmacija. Jedino je Dubrovnik i dalje imao povoljne uvjete da živi i stvara u slobodi, no on je malen i osamljen s vremenom gubio snagu. Iz takvog stanja ono što je hrvatska književnost u 18. stoljeću pokazala i stvorila pokazuje se kao jedinstven primjer snage, napora i želje za preporodom naroda koji u tako teškim okolnostima daje značajan doprinos i na književnom polju. Dolazi do širenja starih gradova koji postaju nove urbanizirane cjeline te „postaju privlačni ne samo za obrtnike, trgovce i uopće za građane nego i za feodalce“ (Bogišić 1974: 295). Posebno obilježje književnosti 18. stoljeća njezina je prosvjetiteljsko-znanstvena usmjerenost. Tako se i kod nas mogu naći znamenita imena na području znanosti kao što su Benedikt Stay, Anzelm Bandur i Ruđer Bošković (Kombol 1961: 323-337). Osamnaesto se stoljeće određuje i kao razdoblje poetičkog pluralizma, s tim da se ipak izdvaja *prosvjetiteljstvo* kao dominantna kategorija: „Hrvatsko književno prosvjetiteljstvo ponajprije obilježava demokratičnost u smislu prilagodbe opusa književnom ukusu široke, manje obrazovne publike“ (Dukić 2003: 494). To je uočljivo u učestaloj upotrebi deseterca i pjesničkog jezika bliskog pučkom idiomu. Za ovo razdoblje karakteristično je da nije bilo književnika u Europi koji se nije bavio i znanstvenim radom. Razvijale su se znanosti, osobito matematika i filozofija. Posebno se u književnom svijetu isticala klasična naobrazba i to u prvom redu poznavanje latinskog jezika koji je i dalje bio omiljen jezik učenih i naobraženih slojeva. Onaj tko je govorio latinskim jezikom smatran je i naobraženim čovjekom. Latinski jezik osim što je tada

bio u znanstvenoj upotrebi, koristili su ga i hrvatski pjesnici za različite prigode. Također je u 18. stoljeću raslo sve veće zanimanje za narodnu povijest: „To se najbolje vidi po ponovnom tiskanju povijesnih djela iz starijih razdoblja“ (Bogišić 1974: 298). Nadalje, u 18. stoljeću sve se više širi zanimanje za književna zbivanja u prošlosti odnosno sve više raste potreba da se zapišu i opišu pojedinosti, književne pojave i ličnosti. Hrvatsku književnost 18. stoljeća karakterizira i sve veća međusobna povezanost njezinih pokrajinskih dijelova. Teške povijesne okolnosti razlog su zbog čega ta povezanost nije bila veća, ali upravo je zbližavanje i povezivanje raznovrsnih hrvatskih književnih pojava u 18. stoljeću važno i kao preduvjet za razumijevanje onoga što će se dogoditi u vremenima koja su predstojala. Hrvatski književnici u 18. stoljeću teže sveukupnom napretku, općem obrazovanju te mijenjanju starih običaja. Hrvatska književnost 18. stoljeća u Slavoniji je u prvom redu odgojna i prosvjetna, a književni rad sve više zahvaća cjelokupan narodni život i namijenjen je intelektualnom, moralnom i ekonomskom podizanju Slavonije, osobito slavonskog sela. Što se tiče Slavonaca, oni su bili uvjereni kako je najbolji put preporoda u upozoravanju na mane i loše običaje svakodnevice.

3. Slavonija u 18. stoljeću

Razdoblje od kraja 17. pa do početka 18. stoljeća za područje Slavonije bilo je osobito uzburkano i svojim je temeljnim odrednicama uvjetovalo budući razvoj tog prostora. Nakon oslobođenja Slavonije od Turaka bilo je razumljivo što je književnost u Slavoniji poprimila uglavnom didaktičko-moralizatorski i prosvjetiteljski karakter. Reforme koje su se tada provodile često su bile u nesuglasju sa željama Hrvatskoga sabora. Same početke 18. stoljeća karakterizira rasprodaja posjeda i pojava nove vlastele. Strukturiranjem crkvene organizacije i razvojem vjerskog života u Slavoniji se razvija kulturna i prosvjetna djelatnost: „Osnivanjem gimnazija, najprije u Požegi, a zatim i u Osijeku i Petrovaradinu te formiranjem pučkih škola uz njih, započinje obrazovna djelatnost isusovaca“ (Vitek 2013: 297). Godine 1735. osnovana je franjevačka tiskara u kojoj je tiskano preko trideset knjiga. Što se književnosti tiče, ona se „stavila u službu potrebe trenutaka pa je književno stvaranje slavonskih pisaca bilo podređeno racionalno-prosvjetiteljskim namjerama i željama da se narod prosvijetli i pouči“ (Bogišić 1974: 337). To je pokrajina koja je dugo bila pod vlašću Turaka i na taj je način bila isključena iz najaktivnijeg sudjelovanja u kulturno-književnim naporima i pothvatima. Slavonija je bila nepismena i zapuštena u različitim aspektima svakodnevnoga života (stanovanju, odijevanju i dr.), no usprkos tome, u književnoj se djelatnosti ipak osjeća i trajna nazočnost istinskih književno-umjetničkih manifestacija. U Slavoniju su pristizali vodeći intelektualci onoga vremena zahvaljujući studiju filozofije i teologije. Od intelektualaca ističu se Ivan Velikanović, Stjepan Vilov i Matija Petar Katančić. „Možda najznačajnije književno obilježje slavonskog XVIII. stoljeća proisteklo je ipak iz pera jednog svjetovnjaka, krajiškoga časnika Matije Antuna Relkovića“ (Vitek 2013: 298). On pod utjecajem njemačkih prosvjetiteljskih ideja piše didaktički spjev *Satir iliti divji čovjek* u kojem daje niz praktičnih primjera kako se osloboditi starih i zaostalih turskih običaja. Još se u književnom životu mogu istaknuti Vid Došen, Matija Petar Katančić, Antun Kanižlić te Antun Ivanošić. Oni su doveli svoje književno djelovanje do značajnih visina koje iznimno vrijede. Katančić i Kanižlić su se uključili u suvremene hrvatske tokove te su pomogli u daljnjem učvršćenju misli o jedinstvenosti pokrajinskih tokova hrvatske književnosti s obzirom na tematiku i jezik.

4. Biografija i književno stvaralaštvo Antuna Ivanošića

Antun Ivanošić rođen je u Osijeku 1748. godine. Još se potpisivao i kao Ivanišić. Nakon školovanja u Požegi, Zagrebu, Beču i Bologni zaređen je za svećenika godine 1772. (Plejić 2000: 295). „Iako u cjelini u skladu s književnim i idejnim strujanjima u XVIII. stoljeću, posebno u skladu sa situacijom u Slavoniji, ipak iz Ivanošićeva djela izbija i osobita ličnost“ (Bogišić 1974: 331). On je kao i Došen oštro i nemilosrdno upozorio na neke pojave koje su mu smetale. Ivanošića karakterizira i svojevrsna raznolikost u književnim pokušajima i ostvarenjima. „Prvo tiskano Ivanošićevo djelo je *Opivanje sličnorično groba Josipa Antuna Čolnica od Čolke, biskupa đakovačkoga i bosanskoga* (1785.)“ (Plejić 2000: 295). To je prigodnica koja nabroja biskupove zasluge i vrline u prvom dijelu te s dijaloški organiziranim drugim dijelom u kojem se biskupu na samrti obraćaju alegorični likovi (Vičnost, Ufanje, Smrt). Ivanošić je protuprosvjetiteljske stavove iznio u svom najopsežnijem djelu *Svemogući neba i zemlje stvoritelj* (1788.); „Prvi je dio spjeva verzifikacija prvih triju glava *Staroga zavjeta* (stvaranje svijeta i prvi grijeh) i to u dvostruko rimovanim dvanaestercima, dok je drugi dio pretežno lirskoga karaktera i nalik je kakvu srednjovjekovnom prikazanju...“ (Plejić 2000: 295). Branio je ustaljene okvire i kraljevske, feudalno- vojničke i crkvene norme. Sudjelovao je u pograničnim bojevima s Turcima te je na temelju toga i opjevao neke ratne događaje. Ivanošić je pisao ratno-političke pjesme s protuosmanskom tematikom, a to su *Pjesma od junačtva viteza Peharnika, regementa ogulinskoga obrstara* i *Pisma od uzetja turske Gradiške iliti Berbira grada*. Te su pjesme ispevane u desetercima 4+6; „Učinio je to inspiriran narodnom deseteračkom pjesmom i književnom tradicijom“ (Bogišić 1974: 332). Posebno mjesto u Ivanošićevu stvaranju zauzima smiješna poema-rugalica *Sličnorični natpis groba Zvekanova* koja je nastala 1784. godine, a za koju Tomo Matić kaže da je: „jedini spomenik slavonskoga humora prije Preporoda“ (Matić 1945: 64). Ivanošić je uglavnom pisao štokavskom ikavicom, a katkad je ubacivao i kajkavizme. „Opus mu je u cijelosti kvalitativno neujednačen, pojedine su stranice, a osobito ratno-politička epika i poema o Zvekanu, potvrda da je vješt stihotvorac i jedan od značajnijih slavonskih pisaca iz druge polovice 18. stoljeća“ (Plejić 2000: 295). Ivanošić se ističe i po vrlo lijepom prijevodu *Sedam pokornih psaltira Davidovih* koji je objavljen na kraju njegovog djela *Svemogući neba i zemlje Stvoritelj*; „Ivanošić je psalme prepjevao u kiticama od četiri osmerca, a u stihovima njegovim nije se zatrla ljepota izvornika“ (Matić 1945: 52).

5. Sličnorični natpis groba Zvekanovoga

Taj je Ivanošićev spjev rugalica i duhovita priča o fratru koji nije mogao odoljeti sklonostima običnoga smrtnika, odnosno prikazuje „bolesnog fratra koji se zapleo i zaglavio u ljudskom blatu“ (Sablić-Tomić 1996: 198). U motivu Zvekana Ivanošić se zapravo ismijava prolaznosti života i ismijava fratra koji je iscrpljen kako jelom i pićem, tako i ženama. Zanimljivo je to da se on tim sklonostima nije ni opirao, već se prepustio životu koji mu se činio posve normalnim, običnim i prihvatljivim. Smatra se da je rugalica nastala kao odgovor našičkome fratru Antunu Zvekanu. Prikazao je „njegov razpojasani život po slavonskim selima uz čašicu vina i u kolu“ (Matić 1945: 98). Ivanošić je uglavnom pisao ozbiljnu, odgojnu literaturu 18. stoljeća pa je priča o fratru Zvekanu došla kao nekakvo osvježenje. Autor je tim djelom uspio napraviti da se ono prikazuje kao duhovita šala s naglašenom karakteristikom pučkog humanizma. Djelo se nameće kao poetski dokument neuništive životnosti. Djelo je pisano parno rimovanim šesticima u obliku monologa naslovnoga junaka. U njemu on pripovijeda kako je život provodio uz šljivovicu, kolo, mlade snaše i uživanja po slavonskim selima što ih je obilazio uzevši vruga za saveznika (Bogišić 1974: 332).

Postoje tri rukopisa pjesme o Zvekanu: „Najstariji i najvredniji od tih rukopisa je *Natpis Zvekana fratra u 12 Odsika sličnorično izpisan God. 1802.*“ (Matić 1955: 229). Rukopis je ispravljen na dosta mjesta, pisan štokavskom ikavicom. Drugom je rukopisu naslov napisan na trećoj strani, a glasi *Slični Nadpisz Groba Zvekanovog, kojega Otacz Fra Zvekan u 15 paragrafa razdilenoga y szebi prikazanoga vu sznu jezt vidio, kad je u Miolczu iz Arende dersho Parokiu, y Godine 1786 dana 11 Iula Mieszecza u 4 Szata poszla Podne pod jednom otreshenom krushom zazpo.* Po tekstu se vidi kako je pjesma dospjela u kajkavski ambijent. Iza pjesme nalazi se bilješka o postanku pjesme o Zvekanu. Treći je rukopis pisan od Ignjata Alojzija Brlića. On je ispred teksta pjesme napisao i „predgovor o postanku pjesme i o njezinu autoru, o rukopisima te svome postupku kod redakcije teksta“ (Matić 1955: 231). Najstarije tiskano izdanje pjesme o Zvekanu je iz 1812. godine, a grafika mu se koleba između slavonske i kajkavske (Matić 1938: 203). Pjesma je nastala tako što je Ivanošić vratio Zvekanu zbog toga što ga je Zvekan zadirkivao u društvu. Zvekan je dobro primio pjesmu te ju je i sam prepisivao i slao prijepise drugim franjevačkim samostanima. Nepoznati izdavači izdali su pjesmu 1880. godine u Osijeku. U tom se izdanju u predgovoru govori kako su stariji ljudi iz Osijeka i Valpova mnogo pričali o životu i smrti fra Zvekana. Upravo je to osječko izdanje krajem 19. stoljeća ponovno oživjelo popularnost Zvekana u Slavoniji. Ivanošić svojim djelom uspijeva „postići kliše nevrijednosti koji ukida vrijednosti“, stoga je njegovo djelo bogato žargonom i psovkama (Sablić-Tomić 1996: 196).

6. Svakodnevnica fra Zvekana

„Proučavati stvari – prehranu, stanovanje, odjeću, raskoš, oruđe, novčana sredstva, okvire sela ili grada – ukratko, sve ono čime se čovjek služi nije jedini način da se procijeni njegov svakodnevni život“ (Braudel 1992: 19). Ono što današnjicu razlikuje od razdoblja 18. stoljeća je porast ljudi, a razlog tome je materijalni napredak. Uz to, osobito se izmijenio i sam ritam života. Međutim, neki osnovni aspekti svakodnevnoga života do danas su ostali isti i upravo su oni predmet istraživačke znatiželje kojom se želi prodrijeti u svijet prošlosti. U istraživanju struktura svakodnevice u djelu *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga* naglasak je stavljen na sljedeće sastavnice: a) *Prava vjera i praznovjerje*; b) *Fratri u Slavoniji*; c) *Ispovijed* i d) *Blagoslov* te na a) *Seksualnost*; b) *Bolest*; c) *Odijevanje i moda*; d) *Hrana i piće*; e) *Slavonsko kolo* i f) *Psovke, pogrdne riječi i proklinjanja*.

6. 1. Sveto

a) Prava vjera i praznovjerje

Književnici su u hrvatskoj književnosti često prikazivali religiozne teme u različitim aspektima i dvojako „uzimajući ih ozbiljno i s poštovanjem ili ih pak prikazujući s neozbiljne strane odnosno uzimajući ih s vedrinom, kao komične, ili im se podrugujući odnosno gledajući ih kao smiješne“ (Mrdeža Antonina 2005: 76). U *Sličnoričnom natpisu* pojavljuje se upravo komičan odnos prema vjeri. Naime, fra Zvekanu nisu nepoznate ovozemaljske radosti, a umjesto da služi Bogu i istini, on služi vragu i lažima te pred čitateljima stvara simpatičnu auru grešnoga fratra.

Vrag se u djelu pojavljuje već na samom početku gdje nagovara Zvekana na život kakav ne priliči jednome fratra:

„Već vrag u me dira,
ne daje mi mira,
pak prokleta para
mene nagovara:
„O Zvekane brate,
nije cela za te;
nisi derviš, idi,
što se čini, vidi,
kojegdi po dvoru
Zateći ćeš Doru...“ (170)¹

¹ Citirano prema: Ivanošić, Antun, 1940. *Sličnorični natpis groba Zvekanovoga*, u: *Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića*, priredio i uvod napisao Tomo Matić, Stari pisci hrvatski, knj. XXVI, JAZU, Zagreb (str. 167–178.). Sve citate iz navedenog djela u seminaru donosim tako da na kraju citata u zagradu stavljam broj stranice na kojoj se citat nalazi.

Zvekana vrag nije dugo nagovarao; iako bolestan, on pristaje na razuzdan život, te pritom dobiva i razne nove bolesti, ali ne odustaje. Fratar je osoba nemirna duha i odana piću. Komunicira s nečastivim kao sa sebi ravnim, prihvaća savjete vraga, ali samo onda kada su oni za njega povoljni, ugodni i prihvatljivi. U trenutku kada je Zvekan vragu trebao za usluge dati svoju dušu, on ga je umjesto toga nasamario i prevario. Vraga ne doživljava kao neku mračnu silu, već kao osobu s kojom je imao dogovor. Fra Zvekan je humorističan zbog realističnog stava prema životu i smrti, a ono što se još ističe kod njega je odnos prema smrti koju doživljava kao posao kojeg treba obaviti na najbolji mogući način (Fališevac 1992: 62–64). Zvekanova humorističnost proizlazi iz trijumfa njegova ega koje se toliko ističe da pobjeđuje vraga i strah. Zvekan se najviše naljutio na vraga kada je shvatio da je i sâm prevaren jer je vrag Zvekanu obećao da će se smiriti i pokajati, ali Zvekan i u bolesti nastavlja sa živahnim životom kao i do tada. No, ubrzo je Zvekan odlučio prevariti vraga na način da se ispovjedio ocu Stanku i svojim fratrima:

*„Deder, Oče Stanko,
sidi ovde malko
pak poslušaj prije,
nego umrem, grije,
koje ću ti kazat
pravo, ne ću lagat.
Side dakle Stanko,
a ja sve potanko
izpovidi grije,
kaza šelmarije.
Plačem potlim toga,
što uvridi Boga.
Onda Bog pristupi,
a vražić odstupi“
(...)
„Zbogom, braćo draga,
odo vam brez traga,
Zvekan će vam sada
ļusnut iznenada.
Već prostite meni,
oci poļubļeni,
što sam gdikojega
peco brata moga.“ (175–176)*

Vrag je suprotnost Bogu i pravoj vjeri, pali anđeo. Prisutna je stalna između borba dobra i zla, na jednoj strani postoji Bog, a na drugoj vrag. Čovječanstvo se nalazi između tih dviju sila, ali „razdiran na zemlji između Boga i Đavla, čovjek je napokon na samrti ulog posljednjega i odlučnog sporenja“ (Le Goff 1998: 221).

b) Fratři u Slavoniji

U razdoblju kada je Slavonija bila pod turskom vlašću, kršćani su pouke, savjete i utjehe mogli pronaći samo kod svećenika svoje crkve. Svećenici su brinuli o ljudima. Tada su i mnoge crkve srušene pa se često „služba Božja u oskudici crkava vršila vrlo često u privatnim kućama, a i pod vedrim nebom, osobito na grobljima i proplancima“ (Matić 1945: 13). Također su se tada franjevci, a i svjetovni svećenici razlikovali po načinu i shvaćanju života od svojih svećeničkih i redovničkih kolega na Zapadu. Ističe se neukost i neuredan život domaćih franjevaca i svećenika. Unatoč mnogim poteškoćama, franjevci su zbog svojeg redovničkog podmladka morali misliti na poučavanje mladeži (čitanje i pisanje), a zatim ih i učiti latinski jezik. Franjevci i pismeni svjetovnjaci poznavali su i za vrijeme turske vlasti vjersku knjigu. „Braća franjevci već su za života svoga osnivača sv. Franje Asiškoga došli u hrvatske krajeve“ (Poletto 2012: 48). Naročito su veliku ulogu imali među vjernicima. Oni održavaju svoje redovničke dužnosti pa tako njeguju duh molitve i pobožnosti. Među njima vlada bratsko ozračje te pokazuju solidarnost prema drugima. Franjevci se odriču svakog imutka, pa se uz njih veže pojam siromaštva koji je bio pokušaj ostvarivanja evanđeoskog ideala. To je ideal nasljedovanja Krista jednostavnim životom, siromaštvom, kršćanskom propovijedi i ljubavlju prema bližnjemu. Oni su željeli oživjeti apostolski način života. Franjevce karakterizira i propovijedanje na otvorenim mjestima pa oni tako postaju dio javnog života grada. Franjevci se odriču svega što posjeduju (Pešorda 2000: 30). Također su bili poznati i po opskrbi vinom. Kako je prije uvoz vina bio zabranjen, a s vremenom dopušten franjevcima, oni nisu vino koristili samo za svoje potrebe već su ga vjerojatno i prodavali drugima što je tada bilo protuzakonito. Također su franjevci katkad bili upleteni i u krijumčarenja vinom pa se može zaključiti kako je ponašanje redovnika bilo blisko puku i pučkim običajima. Taj red je vodio i brigu o zdravlju svojih građana, ali je vođena i liječnička briga o njima. Također se fratři suprotstavljaju krčmama pa tako i prekomjernom ispijanju piva, vina i ostalih vrsta alkohola, što kod fra Zvekana i nije slučaj. Prema svim ovim značajkama života i djelovanja slavonskih franjevaca, vidi se kako je fra Zvekan u mnogim stvarima odstupao od ponašanja koje priliči jednom franjevcu. Kao prvo, fra Zvekan bludniči, psuje, ugađa svojem tijelu i prepušta se tjelesnim užicima. Iznevjerava franjevačku skromnost i pobožnost, zanemaruje svoje duhovno zvanje i sluša vraga:

*„Poslušaj vraga
moja braćo draga,
pojde činit tako
po se naopako,
pojde vesel biti,
sve brez mire piti
vino i rakiju,*

šljivovicu staru...“ (172)

Fratri piju vino u određenim količinama i u posebnim prigodama, ali fra Zvekanu je to svakodnevno piće pomoću kojeg se rješava muke. Koliko voli vino, vidi se po tome što je i pred samu smrt tražio da zadnji put popije vina bez da je i jednu kap prolio:

*„Dost je! Daj mi vina,
Stanko, dušo virna,
da još jednu grunem,
prije neg istrunem.“ (177)*

Također, on psuje te vrijeđa druge, nemirnog je duha, a pravi fratar je taj koji širi mir, blagostanje i poštenje. Dakako da se ovo djelo u prošlosti nije pretežito svidjelo franjevcima jer je na neprimjeren način govorilo o fra Zvekanu koji je bio jedan od članova njihova reda. Općenito, sve što se govorilo o Zvekanu, oni zlobniji bi pripisivali i svim ostalim franjevcima.

c) Ispovijed

U okviru rimokatoličke vjere poznat je sakrament ispovijedi koji se još naziva i sakramentom obraćenja, pokore ili pomirenja. „Ispovijed je religiozni čin u kojemu nam se, posredstvom svećenika, opraštaju grijesi“ (Šimunović 2000: 203). Ispovijed zapravo označava potrebu čovjeka da bude na višoj razini, odnosno da dođe do svojih krajnjih granica i slijedi svoj duh. To je potreba čovjeka koja se realizira kao oslobođenje od grijeha, ali i daljnji razvoj. U ispovijedi se čovjek povezuje s Bogom. Ispovijed pomaže pri oslobođenju i omogućuje razvoj čovjeka u njegovoj punini. Njome se osjeća smirenje i olakšanje. Ispovijed se javlja kao potreba čovjeka da bude nešto više i dođe do svojih krajnjih granica (Šimunović 2000: 201). Prije negoli je pozvao fratre na blagoslov, i Zvekan se ispovijeda ocu Stanku. Međutim, njegova ispovijed nema duhovnu motivaciju i religiozne konotacije, nego je sredstvo kojim fratar prije svega želi prevariti vraga. Ispovjedio se ocu Stanku kojem će sve grijeha detaljno ispričati.

*„Deder, Oče Stanko,
sidi ovde malko
pak poslušaj prije,
nego umrem, grije,
koje ću ti kazat
pravo, ne ću lagat.“ (175-176)*

„I tako eto Zvekan prevario vraga, pomirio se s Bogom, pa sad zove braću, da se pred smrt oprost s njima“ (Matić 1938: 200).

d) Blagoslov

Na samom kraju epilija Zvekan poziva sve fratre da se blagoslovi s njima:

*„Stanko, der Boga ti
učini dozvati
braću moju dragu
da se već po tragu
blagoslovim š njima,
jer se već otima
dušica iz tila,
na jezik je sila.“ (176)*

Uz to ih pozdravlja i ispričava im se zbog svih uvreda i svega lošeg što im je napravio:

*„Već prostite meni,
oci poľubľeni,
što sam gdikojega
peco brata moga.“ (176)*

Blagoslov u religioznom, kršćanskom smislu označava zazivanje Božje naklonosti kako bi sve išlo na bolje, prema napretku. To je obredna molitva kojom se zahvaljuje Bogu na udijeljenim različitim darovima. Blagoslovom se zaziva zaštita i pomoć Božja. Cilj blagoslova je promicanje sreće i napretka te zaštita. Moli se Boga da blagoslovi ovozemaljska dobra. Svi su ljudi pozvani biti oni koji će se zauzimati za mir i blagostanje svih ljudi, a ne bi se smjelo događati da se pojedinci zauzimaju samo za sebe i za svoje osobne interese, dok drugi čovjek trpi strahote rata, progonstva i mučenja. Blagoslov se najčešće sastoji od određenih riječi koje obično prati polaganje ruku. To sa dva temeljna znaka i njihova kombinacija otkriva izvorno značenje blagoslova. Naime, budući da ruka simbolizira rad ili čin, istovremenost ili ujedinjenje riječi i čina zapravo doziva u pamet ono što je bilo u početku neba i zemlje, a to je Božje djelo stvaranja, i to stvaranja u kojem su Božja riječ i djelo izjednačeni. Blagoslov prema tome označava stvaranje. Ljudi griješe te se iz tog stanja javlja potreba za blagoslovom. Blagoslovom se želi dobro, on potiče vjernike da slave Boga i posvećuju mu različite životne prilike pa su tako poznati različiti blagoslovi, a neki od njih su blagoslov vode, blagoslov jela, blagoslov obitelji odnosno kuće i stana; blagoslov trudnica, bolesnika, blagoslov djece... (Guardini 1998: 46).

Iako je fra Zvekan na nagovor vruga zadovoljavao samo svoje potrebe i interese i ugađao samome sebi ne mareći za druge, štoviše, vrijeđao ih je, na kraju se događa preobraćenje. Fra Zvekan postaje svjestan svega, te se vraća na pravi put i traži Božji oprost i njegovu naklonost. On traži blagoslov kako bi njegova duša ponovno bila čista da se može u miru prepustiti smrti. Prije samog blagoslova fra Zvekan se miče od vruga koji ga je na sve te grijehe i nagovorio. Unatoč

tome, fra Zvekanov se blagoslov udaljava od ozbiljnog i religioznog značenja te stvara komičan efekt miješanjem visokog i niskog stila:

*„Zvekan će vam sada
ļusnut iznenada.
(...)
Sve je bilo šala,
milom Bogu fala,
nit su prdačine
bile od istine.“ (176)*

6. 2. Profano

a) Seksualnost

U djelu se također javlja kršenje kršćanskih (rimokatoličkih) moralnih normi kroz tematiziranje tjelesnog aspekta seksualnosti. Seks, koji je poznat kao izvor zadovoljstva, pretvara se u hedonističko oslobađanje libida (Stojan 2003: 208). Vrag u djelu izravno i bez srama govori Zvekanu što da čini s Dorom:

*„Doru dva, tri puta
ošin' izpod skuta,
odma ćeš imati
š nom sriću igrati...“ (170)*

Vrag mu govori da ugoditi svojem tijelu te da ne trpi silu, a neka Mara promatra da ga ne bi tko zatekao u takvom ponašanju:

*„Sad se proveseli
kojegdi po selih,
sad ugoditi tilu;
zašto trpiš silu?
(...)
Samo dobro pazi,
da tko ne nagazi
k vama od fratara,
da ne bude kara.
Na to neka Mara
mirka iz kućara,
koja imao oko
ko sokol široko (...).“ (170, 171)*

Kako Zvekan ugađa svome tijelu, tako ponižava Boga i doseže vrhunac svojeg grijeha. Fra Zvekan umjesto da bude uzor drugima u mjestu i potiče svoju okolinu na pristojan život i tjelesnu čistoću, on čini upravo suprotno. Jasno se vidi kako se fra Zvekanu sviđa vragova ideja kad i unatoč novim bolestima nastavlja živjeti razuzdanim životom. Fra Zvekan bludniči, a „blud se

tako naslanja na 6. Božju zapovijed koja glasi *Ne griješi bludno!*“ (Sablić Tomić; Žeravica 2014: 47). Treba poštovati nauk i pravila svoje rimokatoličke vjere, a on to jasno krši. U cijelom djelu ističe se njegovo nemoralno ponašanje; on je crkvena osoba koja krši pravila celibata i kršćanske dogme. U razdoblju srednjeg vijeka seksualnost je smatrana pozitivnom vrednotom i tada vlada velika seksualna sloboda te se istočni grijeh mijenja u seksualni grijeh, ali nakon toga pojavljuje se opće osuđivanje seksualnosti te strogo reguliranje njezinog ispunjavanja. Ono što je utjecalo na takav preokret je kršćanstvo koje osuđuje blud (Le Goff 1993: 132).

b) Bolest

Zvekan na samom početku djela govori o bolesti koja ga je snašla. „Već u mladosti, jer je previše volio radosti života, zadobavio se bio Zvekan teške bolesti“ (Matić 1938: 200). Nije to nekakva teška bolest poput sifilisa, kuge ili nečega sličnog tome, već je riječ o kašlju, a kasnije i podagri:

*„Ja siroma fratar
dobio sam katar,
to jest kašal luti,
da mu višje puti
ni od kozjeg mlika
ne bijaše lika“ (168)*

(...)

*„Stiže dakle vrime,
podagra sasvime
da na me navali,
u krevet povali.
Ne znam kazat dosti,
kako ona kosti
cipa u nogama,
siče u rukama“ (172–173)*

Zvekan od bola ciči, jadikuje, ali ostali fratri nemaju milosti prema njemu. Bolesti su sastavni dio svakodnevnog života: „Bolesti se pojavljuju, uzimaju maha, ublažavaju se, ponekad nestaju“ (Braudel 1992: 83). To se jasno potvrđuje s raznim bolestima kao što je i kuga „koja se nakon dugog povlačenja od VIII. do XIV. stoljeća, surovo razbukkala s *crnom kugom*, započinjući nov kružni ciklus koji će nestati tek u XVIII. stoljeću“ (Braudel 1992: 83). Tako je i fra Zvekanova bolest uz pomoć liječnika i određenih lijekova s vremenom nestala:

*„Jer iz apateke
sladke perndreke
i melampi flores
daše mi doctores,
Da u kašla vrime*

poslužim se time.“ (168)

Iz toga se može zaključiti kako Zvekan nije bio siromašan jer oni koji nisu imali novca u tom razdoblju, nisu ni pomišljali na liječnike i lijekove jer su im oni bili preskupi. O tom odnosu bogatih i siromašnih jasno svjedoči pojava kuge zbog koje bogati bježe prema svojim ladanjskim kućama dok siromašni ostaju sami, u zaraženim prostorima te kuga najčešće napada siromašne dok pošteđuje bogate (Braudel, 1992).

Od bolesti Zvekana muči kašalj protiv kojeg najprije uzima narodni lijek – kozje mlijeko – međutim, kako nije bilo pomoći od njega, uzima farmaceutske lijekove „sladke perndreke i melampi flores“, uzima i „mercurium ljuti“ kao antidepresiv (za izliječiti tugu). Zvekan ima problema i s crijevima pa ga zato *kristiraju* (klistiraju), što je prilično neugodan postupak:

*„I to još te lako
pio sam kojekako,
al kad jedan dojde
pak mi vrdlat pojde
s kristirom otraga,
eto, brate, vruga,
jerbot civ nikaku,
tanku a pojaku
ostrag turat poče
da mlim, oči skoče.“* (169)

c) Odijevanje i moda

U *odsiku posljednjem* Zvekan na samrtnoj postelji govori što će kome ostaviti od svojih prilično skromnih materijalnih dobara koja se odnose uglavnom na odjeću i modne dodatke. Tako spominje satove i fini šešir, gaće, marame, tuniku i ostalu robu. Najvredniji dio svoje ostavštine – satove – ostavlja Stanku:

*„Stanko, mili brate,
ostavljam ti sate,
jer si me dvorio,
Bog ti nasporio!“* (176–177)

Fini šešir ostavlja „lajku“ „*koji nokšir / jest mi iznosio / i smrad podnosio*“ (177), gaće, marame i šešir od slame ostavlja konobaru, a tuniku staru Sabolici Mari:

***Gaće i marame
i šešir od slame
daćeš konobaru,
a tuniku staru
Sabolici Mari
daćeš, neka Klari
sašije sukñicu,
da golu guzicu***

Očito je kako Zvekan razlikuje vrjednije i manje vrijedne komade odjeće iz svoje ostavštine, a u skladu s tim i u njegovom darivanju ostavštine jasno se uspostavlja hijerarhija osoba koje je više, odnosno manje cijenio.

Kaže se da odijelo ne čini čovjeka, ali uvijek je odraz bogatstva odnosno siromaštva: „Razlikujući se do mile volje, odijelo svagdje žestoko ističe društvene suprotnosti“ (Braudel 1992: 332). Odjeća određuje svaku društvenu klasu, a svaka nova društvena klasa sama sebi bira odjeću. Još se spominje kako Sabolici Mari ostavlja tuniku kako bi Klari sašila suknju. „Kako bi se proizvela nova odjeća ili prepravila ona korištena, aktivnosti predenja i tkanja prilikom izrade odjeće i rublja prati i aktivnost šivanja“ (Sarti 2006: 219). Opće je poznato kako ljudi jedni drugima daju svoju odjeću i tako odjeća kruži od jedne do druge osobe. U djelu se još spominju i *gaće*. U tom smislu nije nevažno spomenuti i higijenu tijela. Naime, do 60-ih godina 18. stoljeća bilo je razvijeno *suho* poimanje higijene. Kupanje se smatralo opasnim ponajprije zbog zaraza i spolnih bolesti kojima su ljudi bili izloženi. Nakon 60-ih godina prosvjetiteljska elita odlučila se za kupanje u hladnoj vodi jer ona jača i zateže tijelo. Tako su se rasprostranile sobe i kade za kupanje (Sarti 2006: 223). Čistoća u društvu sastojala se od mijenjanja donjeg rublja. Što se tiče šešira, oni su se tada dosta cijenili što se vidi i po riječima Le Goffa da se „posebna pozornost pridaje dodacima koji posebni određuju pripadnost: šeširima i rukavicama“ (Le Goff 1998: 487).

d) Hrana i piće

„U hrvatskoj je književnosti od Relkovića do danas uvriježena slika Slavonije kao arkadije, bogate i lijepe zemlje u pejzažnom smislu jer je podneblje vrlo ugodno i pogodno za život ljudi od prapovijesti“ (Bilić 2007: 101), pa su tako česta i djela u kojima se hrana nalazi u središtu radnje (*Satir iliti divji čovjek, Kućnik...*). U Slavoniji je u prošlosti, slično kao i danas, zabilježeno kako u posebnim prigodama mora biti mnogo raznovrsne hrane u kojoj se dakako jako uživalo. Dok je za neke pregršt raznovrsne hrane bio svakodnevnica, drugi su to imali samo u posebnim danima u godini: „Neumjerenost i prigodna rasipnost trebala je na neki način nadomjestiti skromnost ostalih dana u godini, pun stol, birane jestvine i količina alkohola, ponajprije vina, davala je privid životnoga obilja, odnosno da se ima za što živjeti“ (Tatarin 2005: 98). Od hrane u djelu se spominje pečena pura, i to u kombinaciji s vinom kao vrsnija popudbina:

*„I da nisi jadan
ti u selu gladan,
nek koobar dade
što boleg imade
vina u čuturu*

*i pečenu puru
nek u torbu stavi,
pak se na put spravi“ (171).*

Meso i mesni proizvodi karakteristični su za prehranu Slavonaca, s tim da je najcjepjenije bilo svinjsko meso, dok je kozje imalo najmanju vrijednost. Osobito se kod mesa ističe tradicija *barbarskih* naroda koji su pridavali prednost upravo mesu, pivu, vinu i mliječnim proizvodima (Sarti 2006: 196). Slavonija je puna prirodnih bogatstava te joj je gastronomska ponuda bogata i raznolika. U prošlosti se meso iznimno cijenilo te je predstavljalo raskoš i profinjenost, ali danas je ta vrijednost izgubljena jer je meso dostupno gotovo svima.

Iako je fratar, Zvekan voli svjetovne užitke, osobito bukare i flaše (Fališevac 1995: 62). U razdoblju 18. stoljeća upravo je vino uz pivo bilo najrasprostranjenije piće. Vino je bilo rasprostranjeno u srednjoj Europi te je cijenjeno od strane viših slojeva društva. Njegova potrošnja osobito raste za vrijeme kriza. Obilno konzumiranje piva i vina moralo se, dakako, i opravdati. Ta su pića služila za upotpunjavanje kalorijskoga unosa prehrane (Sarti 2006: 211). Važno je naglasiti kako Zvekan vino nije pio zbog toga što je bio žedan ili gladan, već zbog uzbuđenja, sreće i zadovoljstva. Uz vino znao je popiti i rakiju šljivovicu, a upravo je ta u Slavoniji najrasprostranjenija:

*„pojde vesel biti,
sve brez mire piti
vino i rakiju,
šljivovicu staru;“ (172)*

Vino i rakija ušli su u tradicijsku kulturu i zauzeli svoje mjesto u običajnom životu Slavonaca. Također je slavonska svakodnevnica nekome nezamisliva bez rakije, a sezona njezina pečenja prepuna je ne samo pijanih doživljaja već i pjevanja (Bilić 2007: 194). Rakiju se naziva različitim nazivima kao što su šljivovica, komovica, lozovača, dudara, travarica, medovača... Kad se Zvekan nakon ludovanja i uživanja u alkoholu ponovno razbolio, tad opet konzumira vino, ali sad kako bi ublažio tugu:

*„kadšto **vino** pijem,
dok se ne opijem,
koje Stanko meni,
ortak moj pošteni,
za utišit muke
nosi izpod ruke“ (173)*

Problematika pića i pijenja ima dvije krajnosti, a u Zvekanovu slučaju ono se očituje kroz uživanciju i bećarenje. Zbog Zvekana i likova u djelima sličnim njemu, nastali su stereotipi o Šokcima sklonim piću i bećarenju s uporištem u hedonizmu.

Osim alkoholnih opijata spominje se i mlijeko, i to kozje. S pravim razlogom Zvekan pije kozje mlijeko kako bi se riješio kašlja jer ono je jedna od najzdravijih namirnica koja se koristi za jačanje imuniteta i pluća. U tom razdoblju nije se raspolagalo kemijskim sredstvima medicine, stoga je prehrana igrala središnju ulogu te se smatralo da hrana utječe na pojedinca koji je uzima. To znači da su izbor i doziranje namirnica smatrane temeljima kako bi se ozdravilo od određene bolesti ili kako bi se sačuvalo zdravlje (Sarti 2006: 209):

*„...ni od kozjeg mlika
ne bijaše lika“ (168)*

e) Slavonsko kolo

Tema slavanskog kola u hrvatskoj književnosti i književnoj historiografiji nije bila sasvim bezazlena, odnosno barem na samom početku nije bila. Neki književnici u svojim djelima kritiziraju slavonsko kolo i govore kako je to raspojasan, raskalašen život naspram pobožnog. Na takav se način stvara stereotip prema raspojasanoj Slavoniji i predrasuda o pokvarenim Šokicima i raskalašenim bećarima. Među kritičarima slavanskog kola ističe se Matija Antun Relković koji ustaje protiv kola kao plesa, kolskih napjeva i savjetuje da ih se treba zamijeniti crkvenim i svetim pjesmama. Stav kao Relkovićev imaju i franjevci i isusovci. U tu su svrhu svećenici i redovnici objavljivali katekizme, molitvenike, pjesmarice (Bilić 2007: 30, 31). Takav su stav o kolu imali i mnogi drugi autori, dok nasuprot njima Ivanošić piše o fra Zvekanu koji živi životom kojeg ostali književnici kritiziraju. Uz pojam slavanskog kola vežu se pjesma, veselje i uživanje. Takvom životu prepustio se i fra Zvekan koji je pretjerao u hedonizmu i provodu, dane provodeći u pjevanju, plesanju uz gajde i zbijanju šala:

*„pojde se mamiti,
po selu klatiti,
uz gajde igrati
i šale zbijati,
ijuju vikati,
sa šokci pivati,
ob noć ne spavati,
nego ludovati “ (172)*

f) Psovke, pogrđne riječi i proklinjanja

Kao profani elementi u djelu javljaju se i psovke, pogrđne riječi i proklinjanja koje fra Zvekan izgovara u očajnom stanju zbog bolesti: .

*„Psujem dakle majku,
psujem i babajku,
psujem duše, vire
prez broja i mire.
Sad mađarski ciknem,
sad nimački viknem:
'Ferfluht, erdegata,
idi s moga vrata,
podagro nevirna“ (173)*

Psovka je ritmizirana i stilski efektna poetska forma koja je svoje mjesto pronašla i u literaturi (Stojan 2003: 308), a Bahtin pak ističe da je psovka dio grotesknog realizma i da su to elementi slobodnog govora koji su se razvili iz kulture srednjovjekovnog trga (Bahtin, 1978. prema: Sablić Tomić; Žeravica 2014: 51). Zvekan psuje i pogrđno oslovnjava fratre („crne orlušine“) jer ga ljuti njihovo moraliziranje i kritiziranje njegovih postupaka:

*„Idite odtale,
ni meni do šale,
pasje vire crne!
(...)
vrag će vas odneti;
ne mogu podneti
vaše prdačine,
crne orlušine!“ (174)*

Uz psovanje u tekstu se nalazi i kletva kad Zvekan proklinje vruga jer ga je prevario: „ti pakleno pseto“, „o prokleti vraže“. Kletva je okrutna te sugestivno može imati učinak na onoga kome je namijenjena. Ona izražava želju za nanošenjem zla nekome ili nečemu (Nikolić 2010: 147). Smatra se posljedicom trenutnoga gnjeva. U odnosu na psovku, kletva ima veću težinu i u prošlosti su kletve bile zabranjene i to prvenstveno od strane crkve i države. „Struktura kletve u skladu je s vjerovanjem u magijsku moć riječi koja će ostvariti namjenu“ (Nikolić 2010: 148).

7. Zaključak

Na razvoj hrvatske književnosti 18. stoljeća velik su utjecaj imale političke i društvene prilike toga razdoblja pa je književni život uglavnom bio ograničen na malen broj učenih i pismenih. Hrvatski književnici toga razdoblja teže sveukupnom napretku pa se tako u djelima sve češće opisuje narodni život i progovora o manama i lošim običajima iz svakodnevice. Antun Ivanošić bio je vješt stihotvorac i jedan od značajnijih slavonskih pisaca iz druge polovice 18. stoljeća kojeg karakterizira raznolikost u književnim pokušajima i ostvarenjima. Osobito se ističe po rugalici *Sličnorični natpis groba Zvekanova* koja je nastala 1784. godine. To je duhovita priča o fratra koji nije mogao odoljeti sklonostima običnog smrtnika. Ivanošić o fra Zvekanu govori na potpuno drugačiji način nego što se to očekuje. Fra Zvekan je izrazito duhovit lik čiji je glavni životni cilj uživanje i veselje, a u tu svrhu uglavnom krši sve norme društva i profesije. U epiliju se unutar fra Zvekanove svakodnevice mogu izdvojiti sveti i profani elementi koji na komičan način prikazuju grešnog fratra kako se koristi lažima, bludniči, psuje, ugađa svojem tijelu, prepušta se tjelesnim užitcima, pleše u kolu, odan je piću i zbog takvog ponašanja obolijeva od raznih bolesti. Glavna je funkcija svih svetih i profanih sastavnica u djelu ostvarenje humora, ali osim toga one nam pružaju i djelomičan uvid u materijalnu i društvenu stvarnost slavonske svakodnevice 18. stoljeća. Zvekanova humorističnost proizlazi iz trijumfa njegova ega koja se toliko ističe da pobjeđuje i vruga i strah. Djelo Antuna Ivanošića unijelo je živost u književnost 18. stoljeća u kojoj su uglavnom prevladavala djela ozbiljnog i patetičnog tona.

8. Literatura i izvori

1. Bilić, Anica. 2007. *Stereotip raspojasane Slavonije*, Vinkovci: Gradska knjižnica i čitaonica.
2. Bogišić, Rafo. 1974. *Književnost prosvjetiteljstva*, u: Franičević, Marin – Švelec, Franjo – Bogišić, Rafo, 1974. *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga 3, Zagreb: Liber.
3. Braudel, Fernand. 1992. *Strukture svakidašnjice. Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV. do XVIII. stoljeća*, Zagreb: August Cesarec.
4. Dukić, Davor. 2003. *Hrvatska književnost: neke temeljne značajke*, u: *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost*, uredio Ivan Supičić, Sv. 3. *Barok i prosvjetiteljstvo (XVII.–XVIII. stoljeće)*, urednik sveska Ivan Golub, Zagreb: HAZU.
5. Fališevac, Dunja. 1995. *Peckave i kojekakve zgode Marunka Mlječanina i fra Zvekana*, u: *Smiješno & ozbiljno u staroj hrvatskoj književnosti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
6. Guardini, Romano, 1998. *Sveti znakovi*, Split: Verbum.
7. Ivanošić, Antun. 1940. *Sličnorični nadpis groba Zvekanovoga*, u: *Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića*, priredio i uvod napisao Tomo Matić, Stari pisci hrvatski, knj. XXVI, Zagreb: JAZU.
8. Kombol, Mihovil. 1961. *Povijest hrvatske književnosti do Narodnog preporoda*, Zagreb: Matica hrvatska.
9. Le Goff, Jacques. 1993. *Tijelo i ideologija na srednjovjekovnom zapadu*, u: *Srednjovjekovni imaginarij: eseji*, Zagreb: Anitbarbarus.
10. Le Goff, Jacques. 1998. *Civilizacija srednjovjekovnog zapada*, Zagreb: Golden marketing.
11. Plejić, Lahorka. 2000. *Ivanošić, Antun*, u: *Leksikon hrvatskih pisaca*, urednici: D. Fališevac, K. Nemeč, D. Novaković. Zagreb: Školska knjiga.
12. Matić, Tomo. 1938. *Autor pjesme "Sličnorični natpis groba Zvekanovoga"*, Rad JAZU, 260, Zagreb.
13. Matić, Tomo. 1945. *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
14. Matić, Tomo. 1955. *Ignjat Alojzija Brlić i Ivanošćev "Sličnorični natpis groba Zvekanovoga"*, Građa za povijest književnosti hrvatske, 25, Zagreb.
15. Nikolić, Davor. 2010. *Struktura i funkcija kletvi u usmenoj i pisanoj epici*, Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, sv.47, br. 2.

16. Pešorda, Zrinka. 2000. „Prilog povijesti franjevacu u srednjovjekovnom Dubrovniku“, u: *Croatica Christiana periodica*, sv. 24, br. 45, str. 29–57. URL: <https://hrcak.srce.hr/109339> (30.8.2018.)
17. Poletto, Josip. 2012. *Velika i franjevci*, Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi, br.2.
18. Sablić Tomić, Helena; Žeravica, Katarina. 2013. *Sakralno i profano u starohrvatskim crkvenim prikazanjima 16. i 17. stoljeća*, Zagreb – Osijek: Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, Filozofski fakultet.
19. Sablić-Tomić, Helena 1996. *Pučki smijeh Ivanošićeva Zvekana*, Književna revija, 36, Osijek.
20. Sarti, Raffaella. 2006. *Živjeti u kući. Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500.-1800.)*, Zagreb: Ibis grafika.
21. Stojan, Slavica. 2003. *Vjerenice i nevjenice: žene u svakodnevnici Dubrovnika (1600.-1815.)*, Zagreb: HAZU Zavod za povijesne znanosti.
22. Šimunović Jurić, Jure. 2000. *Ispovijed u odgojnom procesu čovjeka-vjernika*, Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija, sv.40, br. 2.
23. Tatarin, Milovan. 2005. *Trpezarijske svečanosti u slavonskoj književnosti 18. stoljeća*, u: Dani Hvarškoga kazališta 31, Zagreb – Split: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Književni krug.
24. Vitek, Darko. 2013. *Istočna Hrvatska*, u: *U potrazi za mirom i blagostanjem: hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Zagreb: Matica hrvatska.

